

EYLÜL 2020 TARİH BASKILI
İNSAN HAKLARI VE DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ
DERS KİTABINA İLİŞKİN DÜZELTME CETVELİ

- 1- Ünite 3, Sayfa 68 son paragraftaki "1959-2011 yılları arasında mahkemenin verdiği ihlal kararlarında da 2 bin 404 kararla 47 ülke içerisinde Türkiye birinci sırada yer almaktadır. Sivil ve siyasal hakların Avrupa denetimine açılması Türkiye'nin hukuk düzenini Avrupa ile uyumlaştırmasına önemli ölçüde katkıda bulunmakla kalmamış, 'hak'ın gerektiğinde uluslararası mekanizmaları harekete geçirilerek de alınabileceğine ilişkin toplumsal tutumun gelişmesini sağlamıştır. Ancak yukarıda yer alan sayısal bilgi, uygulamada Türkiye'nin insan hakları performansının Avrupa standartları bakımından sıkıntılı yerini göstermektedir." ifadesi ve Resim 3.4 çıkarılmıştır.
- 2- Ünite 4, Sayfa 100 "Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı" başlıklı konu ve içeriğinde yer alan "Kitap" ve "İnternet" bilgileri çıkartılmış olup, ilgili konu eklenmiştir.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Paris İlkelerine uygun olmadığından onun yerine 2012 yılında Türkiye İnsan Hakları Kurumu(TİHK) kuruldu. Fakat üç yıl faaliyet gösteren TİHK yetki ve görevler, çoğulcu yapı, fonksiyonel, mali ve idari özerklik, bağımsızlık, erişilebilirlik ve bireysel başvuru gibi Paris İlkeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, Kurumun bu ilkeleri önemli oranda karşıladığı fakat bunun yeterli olmadığı hem kurumun performansından hem de gelen akademik ve sektörel eleştirilerden anlamak mümkündür. Kurumun Paris İlkeleri çerçevesinde birtakım eksikliklerinin var olduğu, AB Komisyonu tarafından hazırlanan Türkiye İlerleme Raporlarına ve Türkiye'de önde gelen insan hakları STK'ları çalışmalarına yansımıştır. Bu kapsamda, Kurumun eksikliklerini gidermeyi amaçlayan ve Kurumun ismini, yapısını, kapsamını, yetki ve görevlerini değiştiren yeni bir Kanun 2016'da çıkarıldı. Söz konusu kanunla Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu(TİHEK)olarak kurulan bu yeni örgütlenmeye, yeni ve daha geniş görev ve yetkiler tanınırken ve bu anlamda Kurumu Paris İlkelerine yaklaştırırken, çoğulcu yapı ve STK ile ilişkileri sınırlandırması yönüyle de geriye bir ket vurduğunu söylemek gerekir. TİHEK Kanunu, TİHK'e yöneltilen bir çok eleştiriyi ortadan kaldıracak bir takım iyileştirmeler yaparken, bazı düzenlemeler yeni bir takım eleştirileri beraberinde getirecek gibi görünmektedir. Kurumun personel sayısının artırılması, kuruma idari yaptırım yetkisinin verilmesi, bazı durumlarda tazminata hükmedebilmesi, Kurul üyelerinin tam zamanlı çalışması ve Kurumun bilirkişi istihdam edebilmesi gibi yenilikler kurumun Paris İlkelerine uygunluğunu güçlendirirken, Kurumun yerel büro açması ile ilgili düzenlemenin olmaması, üye atayan kurum sayısının azaltılması, paydaşlarla zorunlu istişare toplantılarının kurumun takdirine bırakılması, üyelerin hukuکی güvence ve dokunulmazlıklarının kaldırılması ve Kurumun Başkan ve İkinci Başkanı'nın kurul üyelerince seçilmesinin yerine Bakanlar Kurulunca üyeler arasından görevlendirilmesi gibi hususlar da Paris İlkelerine uygunlukla ilgili problem oluşturmaktadır. Bu çerçevede, Kanun öncelikle amaç ve kapsamı yönüyle mevcut kanundan oldukça daha geniş tutulmuştur. Zira Kanunla öngörülen Kurumun "insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek üzere" kurulmuş çok fonksiyonlu bir yapı olmasındandır. Çoğu ülkede üç ayrı kurum olarak da kurulan bir mekanizma tek bir kurumda toplanmıştır. Bunlar Ulusal İnsan Hakları Kurumu, Eşitlik Kurumu ve Ulusal Önleme Mekanizması'dır. Maddeler halinde TİHEK'in Paris İlkelerine uygunluğu irdelendiğinde aşağıdaki çıkarımları yapmak mümkündür. Öncelikle olumlu düzenlemeler şöyle sıralanabilir:

- TİHEK tıpkı TİHK gibi idari ve mali özerkliğe sahip, özel bütçeli bir kurum olarak kurulmaktadır. İdari ve mali özerklik Paris İlkelerine göre, ulusal kurumların taşınması gereken kriterlerin başında gelir.
- TİHEK'in görev ve yetkileri Paris İlkelerinde öngörüldüğü gibi oldukça geniş tanımlanmıştır.
- TİHK'ten farklı olarak TİHEK'in Cumhurbaşkanlığına, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına ve Başbakanlığa sunulmak üzere, yıllık rapor hazırlaması zorunluluğu getirilmiştir.
- Kurulun bağımsızlığını teminen, TİHK'te olduğu gibi,görev alanına giren konularla ilgili olarak hiçbir organ, makam, merci veya kişi, Kurula emir ve talimat veremez, tavsiye ve telkinde bulunamaz.
- Üyelere sağlanan güvenceler kapsamında Başkan, İkinci Başkan ve üyelerin süreleri dolmadan herhangi bir nedenle görevlerine son verilemeyeceği Kanunla düzenlenmiştir.

- TİHK'ten farklı olarak TİHEK'in Kurul üyeleri kurumda tam zamanlı ve maaşlı çalışacaklardır. Kurumun kapasitesini ve hızını doğrudan etkileyebilecek bu düzenleme hayati derecede önemlidir.
- TİHK'ten farklı olarak üyelere görevlerini hakkaniyet çerçevesinde yerine getireceklerine dair kısa bir yemin metni oluşturulmuştur: "Görevimi tam bir tarafsızlık, dürüstlük, hakkaniyet ve adalet anlayışı içinde yerine getireceğime, namusum ve şerefim üzerine yemin ederim."
- Başkan ve üyeler hakkında soruşturma yapılması Başbakan veya görevlendireceği bakanın iznine tabidir.
- Kurumun kapasitesini ve iş kalitesini doğrudan etkileyebilecek bir düzenleme de, kurum personeli ve alanında uzman kişiler ile diğer kamu kurumlarından ya da STK üyelerinden oluşan geçici komisyonların kurulabilmesidir.
- TİHEK'e tahsis edilen kadro TİHK'in iki katına çıkarılarak, 95'i uzman ve uzman yardımcısı olmak üzere toplamda 150 yapılmış ki bu artış doğal olarak Kurumun kapasitesini ve performansını doğrudan etkileyecektir.
- TİHEK, TİHK'in aksine Paris İlkelerince güçlü ve güvenilir bir ulusal kurum için öngörülen idari yaptırımlarla güçlendirilmiştir.
- Başkan, incelemenin özelliğine göre, görüşlerin alınmasından sonra, resen veya talep üzerine tarafları uzlaşmaya davet edebilir. Uzlaşma, insan hakları veya ayrımcılık yasağı ihlali olduğu iddia olunan uygulamaya son verilmesi veya mağdur açısından bu sonucu sağlayacak çözümleri içerebileceği gibi, mağdura belli bir tazminatın ödenmesi biçiminde de olabilir.
- Kurumca inceleme ve araştırma yapılan ve ileri derecede teknik ve mali uzmanlık bilgisi gerektiren konularla ilgili olarak, Başkan ya da Kurul tarafından bilirkişi görevlendirilebilir.
- Kurumun etkinliğini ve güvenilirliğini etkileyebilecek en önemli araçlardan birisi de kurumun ayrımcılık yasağının ihlali durumunda idari para cezası verme yetkisine sahip olmasıdır.

TİHEK'in Paris İlkeleriyle çelişen yönleri ise;

- Kurumun erişilebilirliğini güçlendirecek olan yerel ve uluslararası büroların açılmasından bahsedilmemektedir.
- Kurumun Başkanı ve İkinci Başkanı Kurul üyeleri tarafından seçiliyorken, yeni taslakla ikisi de Bakanlar Kurulu tarafından kurul üyeleri arasından görevlendirilir.
- TİHK'te zorunlu olan sivil toplum ve diğer paydaşlarla istişare toplantıları, yeni düzenlemede Kurumun tasarrufuna bırakılmıştır.
- Kurul üyelerinin çoğulcu yapısını teminen farklı kurumlarca atanmaları hususu, yeni düzenlemede sadece Cumhurbaşkanlığı (üç kişi) ve Bakanlar Kurulu (sekiz kişi) ile sınırlı tutulmuştur. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesiyle tahminen yeni bir düzenleme ile tüm üyelerin Cumhurbaşkanlığı tarafından atanması öngörülebilir. Fakat bu konuda henüz bir düzenleme yapılmış değildir.
- Üye teminatları ve dokunulmazlıkları kaldırılıp soruşturma izni Başbakan veya tayin edeceği bir bakana bırakılmıştır.
- Kurum öncekinde olduğu gibi Başbakanlıkla ilişkili ve yılda bir kez görev ve faaliyetleriyle ilgili TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonuna bilgi vermek durumundadır. İnsan haklarını korumak ve geliştirmek maksadıyla kurulan ulusal kurumlar, Paris İlkeleri olarak bilinen asgari uluslararası standartları taşımak durumundadırlar. Bu standartlar genel olarak ulusal kurumların geniş yetkilerle donatılmış olması; fonksiyonel ve mali özerkliğe sahip olması; çoğulcu yapı ve üyelerin güvenceleri, erişilebilirlik ve bireysel başvuru mekanizması olarak sıralanabilir. Bu çalışmada elde edilen veriler dikkate alındığında Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu daha etkin ve Paris İlkelerine uygun olabilmesi için mevcut yapıya ek taşınması gereken başlıca özellikler şöyle sıralanabilir:
- Kurumun personel sayısı kendisine Kanun ve diğer mevzuatla tanınan geniş yelpazeli görev ve yetkileri yerine getirecek oranda artırılmalıdır.
- Bireysel başvuru gibi insan hakları ihlallerinin meydana geldiği konularda kurumun alacağı kararların bağlayıcılığı olabilmelidir.
- Kurumun daha etkin bir şekilde insan haklarını koruması ve geliştirmesine katkı yapabilmesi için bazı durumlarda idari yaptırımlara sahip olması gerekir.
- Kurumun yerelde çok sayıda ve güçlü ofislere sahip olması sağlanmalıdır.

- *İnsan hakları konularında tekrarlardan kaçınmak ve daha etkin bir koruma sağlamak için Türkiye İnsan Hakları Kurumları ile Kamu Denetçiliği Kurumu(KDK) ya da Ombudsmanlık, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları gibi diğer ulusal insan hakları kurumları arasında sık sık toplanan ve zorunlu bir istişare mekanizması kurulmalıdır.*
- *Kurumun başta insan hakları alanındaki sivil toplum kuruluşları olmak üzere diğer devlet kurumları, meslek kuruluşları, sendikalar, odalar ve üniversitelerle işbirliğini geliştirecek ve hatta ortak faaliyette bulunulacak şekilde Kanunla belirlenmiş mekanizmalar geliştirilmelidir.*
- *İrk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı, toplumsal kutuplaşma ve çatışmaların önüne geçmek için son yıllarda uluslararası örgütlerin büyük önem verdiği insan hakları eğitimi alanında kurumun daha etkin ve aktif rol alması için kurumsal yapı içinde buna ayrı bir önem verilmelidir.*
- *Kurumun fonksiyonel, idari ve mali özerkliğinin sağlanması için gerekli şartlar sağlanmalıdır.*
- *Kuruma ihdas edilen kadrolar öncelikle sağlanmalıdır.*
- *Kurumun karar organı olan Kurul üyelerinin toplumsal çoğulculuğu sağlaması, atama kriterlerinin net ve şeffaf olması, başta Parlamento olmak üzere olabildiğince farklı kurum ve kuruluş tarafından üye atanması ve üyelerin yasal güvencelerle donatılması gerekir.*
- *Kurum personelinin de diğer kamu personelinden ayrıcalıklı bir şekilde görevleriyle sınırlı olmak kaydıyla birtakım hukuki güvence ve dokunulmazlıklara sahip olması gerekir.*
- *Kurumun idari yetkileri Kurul üyeleri ve Başkanlık arasında dengeli bir biçimde dağıtılmalıdır.*
- *Kurumun hizmet satın alma mekanizması özellikle uzmanlık gerektiren durumlarda daha etkin bir şekilde işletilmeli ve teşvik edilmelidir. Bu iyileştirmelerin yapılması TİHEK'i hem Paris İlkelerine uyumlu hale getirecek hem de kurumun temel amacı olan insan haklarını koruma ve geliştirmeye daha etkin bir şekilde katkı yapabilecektir.*

İNTERNET: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu 'nun (TİHEK) tihek.gov.tr adresindeki web sitesini ziyaret ederek kurumun güncel faaliyetleri hakkında daha fazla bilgiye sahip olabilirsiniz.